

Ezt követi a felhasznált irodalom és az internetes források jegyzéke. Az egyes fejezeteknél lábjegyzetben találjuk annak a weboldalnak a címét, ahol az adott szám meghallgatható. Mivel a hanganyag az internetről letölthető, egyéni felkészülésre is alkalmas.

Összegezve a fentieket elmondhatjuk, hogy a témája és címe alapján elsősre talán bizarrnak gondolt tankönyv az orosz nyelv és grammatika tanításának újszerű megközelítésével szint vihet a szlavisztika alapszakosok nyelvi óráiba, a más keretek közt nyelvet tanulók felkészítésébe. A magyar diákok 11 orosz rockegyüttes és egy orosz énekes 16 dalával ismerkedhetnek meg, ami számukra igazi élményt jelenthet már csak azért is, mert hazánkban a média sokkal inkább az angol együtteseket részesíti előnyben. A szerzők nagyon eredeti módon a fiatal korosztályhoz oly közel álló rockzenén keresztül próbálják játékosan, vidáman és dalolva felkelteni az érdeklődést az orosz nyelv iránt, s eközben megtanítani a legfontosabb nyelvtani tudnivalókat. A fejezetekhez tartozó feladatsorok változatosak, frazeológiai, országismereti információkkal gazdagítják az olvasók tudását, gondolkodásra készítetnek és megkövetelik, hogy a tanuló saját véleményét is kifejtse, méghozzá oroszul.

Az *Orosz rockzene és orosz nyelvtan* című tankönyvet logikus felépítése és újszerű tartalma miatt jó szívvel ajánljuk minden oroszul tanulni vágyónak, szlavisztika (orosz) alapszakos hallgatónak (kezdő és középfeladói szinten) és orosz nyelvet tanító kollégának a használatban lévő tankönyvek anyagának kiegészítése céljából.

Jankovics Mária

Milton, James

Measuring Second Language Vocabulary Acquisition

[A második nyelvi szókincs elsajátításának mérése]

Bristol – Buffalo – Toronto:

Multilingual Matters, 2009. 278 p.

A második nyelvi szókincs elsajátításának méréséről szóló könyv fontosságáról a szókincs-kutatás nemzetközileg elismert szerzőjének szavaiból győződhet meg az olvasó: „a szavak nyelvünk építőkövei, amelyek nélkül nyelv nincs (p. 3).” (A fordítás tőlem – H. J.)

Az idegen nyelv tanulása, tanítása során leginkább a folyamat rövid és hosszú távú tervezése kapcsán merül fel a kérdés mind a tanulók, mind a nyelvtanárok részéről: mely fázisban van a tanuló tudása, milyen grammatikai és lexikai egységek tanulása-tanítása van még hátra, illetve melyek szorulnak kiegészítésre, bővítésre, elmélyítésre. A nyelvtani ismeretek birtoklása viszonylag könnyen számba vehető. Ezt jól illusztrálja az idegen nyelvi tankönyvek tematikus felépítése is, amely szerint például nagy körvonalakban az igeidők elsajátítása után következik a feltételes mód, amelyet aztán a függő beszéd vagy a szenvedő szerkezet követ.

De mi a helyzet a szókincs elsajátításával? Sokszor a témakörök köré szervezett szókincstanulás – nyelvpedagógiai szempontokból nagyon is indokolt módon – a nyelvtani ismeretek gyakoroltatásának van alárendelve. A szókincs bővítése a modern nyelvtanítás egyik alappillére, amelyet a kommunikatív nyelvtanítási módszer előtérbe helyez ugyan, mégis gyakran még mindig másodlagos szerepet kap napjaink nyelvoktatásában. Számos kutatás bizonyítja azonban, hogy a szókincs mértéke, a nyelvtani ismeretek és az egyéb nyelvi készségek szoros összefüggésben állnak egymással. A szókincsből következethetünk az általános nyelvtudásra, az aktuális szókincs nagyságából pedig megállapíthatjuk, hogy a nyelvtanuló a tanulás mely szakaszába

ért. A szókincs mérése tehát igen fontos, hiszen tájékoztat a már elsajátított szókincsről és a nyelvtanuló előtt álló feladatokról egyaránt. Ez pedig nemcsak azért fontos, hogy a Nemzeti alaptanterv követelményeinek eleget tegyünk, hanem azért is, hogy a nyelvvizsga előtt álló tanulókat tájékoztassuk: a KER (Közös Európai Referenciakeret) besorolása szerint szókincs-tudásuk milyen szinten áll.

Felmerülhet, hogy az iskolai szódolgozatok is ezt a célt szolgálják. Sajnos azonban a nyelvtanításban még mindig bevett gyakorlat alapján elmondható, hogy a szólisták gyakran kontextus nélküli magolása – a következő órán történő számonkérés okán – nem segíti elő hosszú távon a szókincs-elsajátítást. A szódolgozatok csak a pillanatnyi tudást mérik, nem adnak megbízható képet sem az aktuális állapotról, sem pedig a nyelvtanuló szókincsről általánosságban.

Vajon milyen is a jó szókincs-mérő teszt? A jó mérőrendszereknek szisztematikusnak kell lenniük, hogy a különböző tanulók, iskolák és nyelvi szintek eredményei összehasonlíthatók legyenek. Mivel a szókincs-tudás több arculatú, összetett nyelvi jelenség, egyedülálló mérőeszköz nem tudja kielégítően felmérni a tanuló tudását.

James Milton könyve az alapfogalmak tisztázásától kezdve tárgyalja a már használatban lévő mérőeszközök funkcióját és mérési eredményeit. Külön érdeme, hogy a számos külön példát közlő magyar eredményeket is bemutat, ami mind a tanárok, mind a tanulók számára lehetővé teszi tanítási-tanulási eredményeik összehasonlítását nemzetközi kontextusban.

A szókincs-tudás komplexitásából adódóan a könyv egyes fejezetei a szókincs tanulásának egyes aspektusai köré épülnek, érintve mind a passzív, mind a produktív szókincs ismeretét. Számot adnak azoknak az idegen nyelvű szavaknak a számáról és természetéről, amelyekkel a tanulók ki tudják fejezni magukat és kommunikálni képesek. A szerző foglalkozik a szókincs ismeretének olyan di-

menzióival is, amelyek kutatása még nem szolgál kielégítő eredményekkel, ezért nehezen értelmezhetőek, ilyen például a szókincs mélysége. Tanulmányozza a hivatalos nyelvvizsgák teljesítéséhez szükséges szavak számát, a hozzájuk szükséges szókincs eredetét, valamint amellett érvel, hogy a „szókinceszinteket” be kellene építeni a KER skálarendszerébe. Hasznos tájékoztatást kapunk arra nézve, hogy a mérőeszközök mennyiben támogatják, illetve mennyiben kérdőjelezik meg a használatban levő nyelvtanulási modelleket, ami segíti az idegennyelv-tanítás módszereinek finomítását, fejlesztését.

A könyv 11 fejezetből áll, három fő tárgykör szerint felépítve. Elsőként arról kap az olvasó útmutatást, miként készül a használható szókincs-mérő eszköz; a második témakör néhány mérőeszköz bemutatása; végül a mérőeszközök és a nyelvtanítási modellek kapcsolatáról ír a szerző, hasznos tanácsokat nyújtva az idegen nyelvek tanulásának módszereit illetően.

A mérés jelentőségéből következően a fejezeteket érdemes egyesével is áttekinteni. Az első fejezet a könyvben használt alapvető fogalmakat tisztázza: mit értünk szókinccsen és mit jelent a szó fogalma; mi a szókincs-ismeret; mitől jó egy szókincs-mérő teszt; és hogyan lehet a szókinccset mérni? Ennek a bevezető résznek az a legfőbb üzenete, hogy minden kétséget kizáróan tudnunk kell, mit mér a mérőeszközünk, valamint hogy a szerző felsorolja a jó teszt ismérveit.

A következő két fejezet alaposabban is megvizsgálja a mérésre kerülő szókinccset, továbbá a modern mérési technikák tartalmi validitásával foglalkozik. Annak megértéséhez, hogy mely szavakat tanuljuk meg, hogyan tanuljuk meg őket, és hogyan teszteljük a szókinccsünket, fontos a szógyakoriság fogalmának tisztázása. A második fejezet ezért megvizsgálja a szótanulás gyakorisági modelljét; illusztrálja a lexikai profilokat; megmutatja, hogyan alakulnak ezek a profilok a nyelvtanulásra fordított idő és az általános

nyelvtudás függvényében; valamint fontolóra veszi, hogy a szó nehézsége hogyan befolyásolhatja a tanulást. A következő rész a szógyakoriságot annak függvényében vizsgálja, hogy az olvasó mennyit képes egy szövegből megérteni.

A következő fejezetek a szókincs-mérések lehetséges eredményeit értelmezik. A negyedik fejezet a különböző nyelvtudással és tanulási háttérrel rendelkező tanulók által ismert és felismert szavak mérését fejt ki. Az elemzett adatok alapján a nyelvtanítási környezet akkor sikeres, ha a tanulócsoportok szókincse egyenletesen növekszik, az egyéni teljesítmények különbözőségétől eltekintve. A szókincs nagyságát és gyarapodását vizsgáló fejezet rávilágít, hogy milyen fontosak a normatív adatok a tanulás bizonyos szakaszaiban: így tudhatjuk meg, hogy mekkora szókincs tudása normális a különböző fázisokban, és mekkora növekedés lehetséges a tanulás során.

Az ötödik fejezet arra keresi a választ, hogy ha a passzív szófelismerést mérő – a szó írott alakját használó – tesztek jól működnek és hasznos adatokat szolgáltatnak, miként működnek egyéb szókincs-mérő tesztek. A fonológiai és morfológiai szókincs-mérések olyan aspektusokból mérnek, amelyeket az írásbeli tesztelés nem tesz lehetővé.

A következő fejezet a produktív szókincs mérését taglalja, melynek kapcsán módszertani problémákkal találkozik a kutató. Elsősorban nem az a gond, hogy hogyan állítsuk össze a szókincs-mérő tesztet, hanem hogy hogyan válasszunk a már eddig is sikeresen használt számos megközelítési mód közül. Többféle lehetséges módot mutat be a szerző a fordításon alapuló, a szabad szóbeli és írásbeli teljesítményt mérő statisztikailag értékelhető teszteken, valamint az asszociációs feladatokon keresztül egészen az automatikusság méréséig. Az eddigi eredményekből kiderül, hogy a produktív szókincs általában kisebb, mint a receptív, becslések szerint annak mintegy 50-60%-a. Úgy tűnik azonban, hogy ha a tanulók produktívan tanulják és gyakorolják a szavakat, akkor

a szókincsük nagyobb mértékben lesz mind produktív, mind pedig receptív.

A hetedik fejezet középpontjában már nem az áll, hogy a tanuló hány szót ismer, hanem a szókincs mérésére irányuló törekvésekre fordul a szerző figyelme. Vizsgálja az idiómák és a kollokációk ismeretét, a szókincstudás önértékelésen alapuló skáláját, és olyan tesztekéről is szól, amelyek a szókincs-mélység teljes dimenziójának ismeretét kísérlik meg bemutatni. Míg az idiómák és szókapcsolatok mérésén alapuló teszt hasznos információkkal szolgál a szókincs ezen elemeinek fejlődéséről, a többi teszt a szerző szerint eléggé problematikus. A mélység olyan dimenzió, amelyet nehéz pontosan meghatározni, így átfogó eszközt is nehéz készíteni a méréséhez. Valószínűleg a szókincs növekedésével van szoros kapcsolatban, így még az is előfordulhat, hogy a rendelkezésre álló tesztek inkább mérik a szókincs nagyságát, mint annak mélységét.

A szókincs növekedése a nyelvtanulási folyamat prominens jellemzője, ezért nem meglepő, hogy a szókincs mérése kötődik a vizsgaszintekhez, a tudás mérésének hierarchikus rendszereihez, amilyen például a már említett KER. A nyolcadik fejezet a szókincs-elsajátításnak és a nyelvi szintek értékelésének összefüggéseit taglalja. A vizsgálatokból kiderül, hogy a szókincs mértéke és a nyelvvizsga-szintek osztályozási rendszere szoros kapcsolatban áll egymással. A szókincs mértéke kapcsolódik az egyéni készségekhez és hitelesen köthető a KER skálához is.

A kilencedik fejezet a szókincs elsajátítását abból a szempontból szemléli, hogy a tanulók hány szóval találkoznak a tankönyvekben, illetve hány szót hallanak tanáraik közvetítésével. Természetesen az osztálytermi hatás nem feltétlenül az egyedüli számukra, de sokaknak – különösen idegen nyelvi környezetben – ez az alapvető forrás. Az osztálytermi nyelvhasználat feltehetően befolyásolja a szókincs tanulását, annak ellenére, hogy a kutatások szerint a lexikai input nagyon változó. A minőségi osztálytermi tanu-

lási környezet közvetlenül járul hozzá a sokszor igen jelentős mértékű szótanuláshoz, és amit a tanulók az osztálytermi környezetben tanulnak, az kihatással van más nyelvi rész-képességeikre is, például az írásra és olvasásra.

Természetesen az osztálytermen kívül is érik a tanulókat különböző informális nyelvi hatások. A tizedik fejezet azt vizsgálja, mit tanulnak meg a tanulók az osztálytermen kívül, kitérve az implicit tanulásra, amelyet számos kutató igen fontosnak tart. Az erre irányuló kutatások azt sugallják, hogy a tanulók viszonylag keveset profitálnak a fókuszátlan, illetve nem irányított tanulás során, ezzel szemben rengeteg szót meg tudnak tanulni a fókuszált és jól strukturált tevékenységek közben. Az elemzett tanulmányok megkérdőjelezzik azt a közkeletű feltevést, miszerint a külföldön töltött idő kétséget kizáróan az idegen nyelvnek és ezzel az idegen nyelvi szókinccsnek az elsajátításához vezet. A tanulók profitálnak a külföldön eltöltött időből, de szükség van a nyelvtanulás iránti elkötelezettségükre, továbbá némi irányítás és ellenőrzés is a hasznukra válik. A nyelvtanulási környezetre tehát oda kell figyelni: ha a tanuló olyan környezetben találja magát, amelyben nem ért semmit, valószínűtlen, hogy nyelvi fejlődést érne el.

A kötet utolsó fejezete rávilágít, hogy a tárgyalt mérések mennyiben járulnak hozzá a szótanulási folyamat megértését célzó elméletekhez. Bemutatja, hogy a szavak milyen módon raktározódnak a mentális lexikonban, hogy a gyakorisági modell miként járul hozzá a szókinccs sokféle teszteléséhez, illetve kitér az egyéni különbségek szerepére is. A világos és széles skálán mozgó szókinccs-elsajátítási célzat minden jól működő tanítási sillabusznak alapvető jellemzője. A szótanulás mérése elegendő bizonyítékkal szolgál arra nézve, hogy a nyelvtanulás sikeréhez nélkülözhetetlen.

Végezetül a könyv függelékében szókinccs-mérő tesztekre találunk mintákat angol, francia és görög nyelveken. A szókinccs

nagyságát mérik az X-Lex tesztek, míg a Lex30 szóasszociációs teszt. A könyvet a hivatkozott művek gazdag listája zárja, amelyből kedvére böngészhet tovább az érdeklődő olvasó. A három és fél oldalas mutató a legfontosabb fogalmak és a szerzők nevének felsorolásával segíti a gyors eligazodást.

Mindenki, akit érdekel a második nyelv elsajátításának folyamata, a szókinccs-elsajátítás dimenziói, a szókinccs mérésének lehetőségei, valamint a már eddig bemutatott kutatási eredmények összegzése, eredményesen forgathatja ezt a könyvet. Külön figyelmébe ajánlom a kötetet a szakma iránt elkötelezett nyelvpedagógusoknak, akik szívükön viselik tanítványaik előmenetelét.

Amint az már a rövid ismertetőből is kiderülhetett, a könyv számos olyan tévhitet oszt el, amelyekből adódóan a szókinccs-tanulás eddig kevés figyelmet kapott. Ezek a tévhitek a nyelvtanítás strukturális és egyéb megközelítéseiből adódtak, amelyek eddig jelentős mértékben áthatották az idegen nyelvek tanítását. A könyv eloszlatja továbbá azt a gyakorlati tanári tévhitet, miszerint lehetséges magas szintű nyelvtudásra szert tenni limitált szókinccs-forrásból, illetve azt a széles körben elterjedt nézetet, amely szerint az explicit szótanításra kár időt vesztegetni, hiszen a legtöbb szót úgyis véletlenszerűen tanulják meg a nyelvtanulók.

Az ismertetőt egy olyan idézettel zárom, amelyet Milton a könyv bevezetőjében idéz: „Nyelvtan nélkül keveset közvetít egy nyelv, szókinccs nélkül pedig semmit.”¹ – (A fordítás tőlem – H. J.)

Hardi Judit

¹ Wilkins, D. A.: *Linguistics in language teaching*. London: Arnold, 1972. p. 111.